

ПРО ЛЮБОВ ДО ПРОФТЕХОСВІТИ І РЕАЛЬНУ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ

Нелля НИЧКАЛО, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор



На превеликий жаль, останнім часом усе частіше доводиться чути з уст високих чиновників і міжнародних експертів, залучених до реалізації різних проектів, про те, що «профтехосвіта вмирає» в нашій державі, що в умовах інформаційно-технологічного суспільства ця система не має перспектив. А до цих недалекоглядних прогнозів додається, що в усіх недоліках і бідах у підготовці кваліфікованих робітників винні самі працівники професійно-технічної освіти.

За нашими багатолітніми спостереженнями, такі «прогнози», засліплені лише вищою освітою, не зупиняються. Вони настирливо нав'язують суспільству моделі розвитку освіти України без професійно-технічної освіти.

Наведемо лише один приклад такого прогнозування. Не так давно опубліковано проект «Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років». Цю концепцію «розробила Стратегічна дорадча група «Освіта» (СДГ «Освіта»), створена в рамках спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти» в липні 2014 року для надання консультативної й експертної підтримки Міністерству освіти і науки в розробці Дорожньої карти освітньої реформи¹. Спочатку автори аналізують статистику за 1991–2013 роки щодо мережі дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, кількість яких помітно скоротилася, зменшення кількості учнів у них з 648,4 тис. до 394,2 тис. і вчителів з 537 тис. до 508 тис. Далі вони роблять досить об'єктивний висновок: «Подібні тенденції спостерігалися у сфері професійно-технічної освіти: з 1991-го до 2013 року кількість закладів скоротилася з 1251 до 968, а кількість учнів – з 648,4 тис. до 391,2 тис. Кількісне зростання відбувалося лише в галузі вищої освіти: за той самий період кількість вишів III – IV рівнів акредитації зросла від 149 до 325, а кількість студентів, які здобувають вищу освіту у ВНЗ I – IV рівнів акредитації, – з 1,6154 млн до 2,0527 млн. Протягом усього періоду існування незалежної України в освітньому секторі країни накопичувалися численні проблеми системного характеру»².

Безумовно, «численні проблеми системного характеру» притаманні і професійно-технічній освіті.

Не викликає заперечення визначення рівнів освіти: дошкільна освіта, середня освіта, вища освіта, професійна освіта. Що ж далі? А далі – розділ II «Зміст освіти» (стандарти, програми, дошкільна освіта, середня освіта), III «Доступ до якісної освіти» (дошкільна освіта, середня освіта, вища освіта, позашкільна освіта). А де ж професійна освіта? Чому загубилася, випадково чи ні? Стратегія її розвитку розмилася і загубилася у великому блоці проблем вищої освіти. Ми розуміємо винятково важливу роль вищої освіти в соціально-економічному розвитку держави. Тільки не можна забувати, що без міцного фундаменту загальної середньої і професійно-технічної освіти, без наявності у функціонуванні різних підсистем вища освіта не досягатиме високої цивілізаційної планки підготовки фахівців для різних економічних галузей

інформаційно-технологічного суспільства. На жаль, по національному ринку праці «плаває» багато громадян з двома-трьома університетськими дипломами, які не можуть навіть заяву грамотно написати, бо, як кажуть поляки, мають дві ліві руки, а тому їм не потрібні на виробництві.

Мимоволі виникає запитання: чи є серед членів Стратегічної дорадчої групи «Освіта» представники профтехосвіти? Із 20 – жодного немає. Хоча є іноземці (з Нідерландів та Литви), фахівці із середньої та особливо вищої освіти, а також Павло Полянський, заступник Міністра, головний куратор профтехосвіти в МОН України, який ще не так давно публічно висловлював своє державницьке розуміння профтехосвіти, про що ми писали в третьому номері нашого часопису за цей рік.

Від неправди, фальші й нерозуміння значення підготовки кваліфікованих робітників у соціально-економічному розвитку нашої держави щемить серце і стає дуже сумно...

На початку грудня разом з професором Ларисою Лук'яновою завідуючою відділом андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України ми побували в Мінську на V фестивалі неформальної освіти, що проводився під егідою DVV International. Ще до початку цього надзвичайно цікавого заходу ми скористалися вільним часом і побували в Республіканському інституті професійної освіти Республіки Білорусь, який упродовж багатьох років очолює професор Аркадій Шкляр (до речі, іноземний член НАПН України). Пощастило також ознайомитися з роботою двох філіалів цього інституту – Індустріально-педагогічного коледжу і Професійно-технічного коледжу.

І хоча впродовж одного дня майже неможливо хоча б побіжно оглянути ці заклади, ми змогли побачити і зрозуміти головне – інноваційність, випереджувальний підхід, відстеження на міжнародних виставках різних ноу-хау в галузі професійної освіти і пошук шляхів їх оперативного впровадження. До цього додамо: в основі такої діяльності – конкретна системна співпраця з роботодавцями, що є нелегкою справою.

У структурі Індустріально-педагогічного коледжу створено Ресурсний центр сучасних технологій у будівництві та навчально-виробничий центр. У кожному кабінеті, лабораторії, майстерні ми побачили найсучасніше обладнання, матеріали, навчальні прилади, а також вироби майбутніх майстрів виробничого навчання. Після закінчення профтехучилища будівельного профілю юнаки і дівчата здобувають тут *середню спеціальну освіту* (на основі інтегрування змісту педагогічної освіти і професійної підготовки будівельного профілю). Саме в цей день у коледжі проходив семінар для роботодавців і керівників професійних навчальних закладів будівельного профілю. Його організатори – Міністерство освіти, Міністерство архітектури і будівництва та Республіканський інститут професійної освіти.

Глибокі роздуми викликало ознайомлення з кабінетами і лабораторіями Професійно-технічного коледжу, де здійснюється підготовка мехатроніків 5–8 розрядів (!). Суперсучасні машини, навчальні прилади, тренажери німецьких, австрійських, американських та інших виробників викликали у нас суперечливі почуття – і радості, і подиву, і нам на сором,

¹Проект концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (<http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>)

²Проект концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років (<http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>)

© Ничкало Н., 2014

заздості. Порушуючи етикет ділового спілкування (та ще й за кордоном), я запитувала: «З якої країни це технічне диво? Скільки коштує? Хто вам поставив це устаткування? Де взяти гроші? ...» Відповіді директора коледжу Валерія Голубовського були короткими і конкретними: цей зварювальний апарат останнього покоління – американський; вартість близько 100 тис. євро; придбало для училища Міністерство освіти (зрозуміло, за бюджетні кошти)!...

Автомобіль-тренажер «Volkswagen», виготовлений за останніми виробничими і дидактичними технологіями, з урахуванням психофізіологічних особливостей учнів і дизайну, куплено за кошти одного з проєктів ЄС (до речі, понад 100 тис. євро за замовленням коледжу було відразу перераховано німецькому виробнику «Volkswagen»). Це всесвітньо відоме підприємство здійснило поставку такого унікального дидактичного засобу... Ще багато інших тренажерів куплено за позабюджетні кошти, зароблені коледжем (!).

Відразу ж постало нове запитання: який відсоток коштів, зароблених коледжем, йде на податки. Знову коротка і чітка відповідь: усі позабюджетні кошти залишаються у професійному навчальному закладі; держава не забирає жодного білоруського рубля (?)

Як це вдалося? Адже в нашій державі сотні разів вносилися пропозиції (і записувалися в різних документах) щодо звільнення позабюджетної діяльності ППНЗ від оподаткування, припинення «незаконного забирання казначействами коштів, зароблених ППНЗ. Не раз наголошувалося, що це – грубе порушення міжнародних документів, зокрема, Конвенції про права дитини. Однак ті, від кого залежить вирішення цих питань, на жаль, «сліпі й глухі», бо ж і недобачають і не дочують, коли йдеться про забезпечення підготовки висококваліфікованого виробника.

У наших сусідів-білорусів ця проблема розв'язалася так. Під час серпневої конференції працівників професійно-технічної і середньої спеціальної освіти у Мінську Президент Республіки Білорусь Олександр Лукашенко гостро критикував професійні ліцеї, училища і коледжі за те, що мало заробляють грошей, які можна було б використати на розвиток, на зміцнення навчально-матеріальної бази. Один з учасників цієї історичної зустрічі не побоявся встати й сказати панові Президенту правду: неможливо це робити, оскільки оподаткування «задавлює» професійні навчальні заклади. Реакція Президента була такою: були терміново внесені зміни в особливу частину Податкового кодексу Республіки Білорусь, зокрема, статтею 94 «Обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), майнових прав, які звільнюються від податку на додану вартість» були звільнені від податку обороти з реалізації на території Республіки Білорусь товарів (робіт, послуг), вироблених (виконаних, наданих) учнями, передбачених навчально-програмною документацією, планом виховної роботи, програмами виховання державних навчальних закладів.

Цілком зрозуміло, що цей крок став дороговказом у розвитку професійної освіти. А ось підтвердження ефективності цього президентського рішення: Професійно-технічний коледж РІПО лише за минулий рік заробив майже 700 тис. доларів, які й використовуються на модернізацію матеріально-технічної бази, преміювання викладачів і майстрів за інноваційну діяльність, організацію різних конкурсів, участь у чемпіонаті професійної майстерності... Такий ефективності і господарській діяльності сприяє й те, що професійна підготовка, перенавчання, перекваліфікація незайнятого населення здійснюється на базі професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів відповідного профілю. Як бачимо, державні кошти не розпорощуються, а цілеспрямовано «копійка до копійки», використовуються на розвиток закладів професійної освіти.

Важко порахувати, на скількох високих нарадах і конференціях загальнодержавного рівня порушувалося це ар-

хважливе питання, у скількох постановках і рекомендаціях записано про необхідність його розв'язання... Однак на українських «верхах» не чують, не бачать, і не планують щось змінювати. І на це є відомі причини.

На жаль, у нашій державі глибока прірва між деклараціями про «любов до профтехосвіти» і реальними недалекоглядними діями органів державної влади та управління на різних рівнях.

І хоча лише окремі наведені приклади не додають радості, ми продовжуємо залишатися на оптимістичній ноті і віримо: державна політика щодо підготовки висококваліфікованого робітника буде реальною. Той величезний розрив між міфами про велику турботу, спрямовану на розвиток профтехосвіти, і реальними діями на загальнодержавному рівні незабаром буде подолано. Адже ми маємо неоціненний скарб – педагогічний персонал (викладачів і майстрів виробничого навчання, бібліотекарів, психологів, соціальних та інших працівників), які щиро люблять дітей, допомагають їм знайти свою стежину й відбутися у самостійному житті, реалізувати свої мрії. Минає декілька років, вони зустрічаються зі своїми вихованцями, які змужніли й заробляють більше від своїх наставників, і радіють за них. Ця педагогічна радість додає їм сили, зміцнює творчий потенціал. І ці святі почуття – на все життя.

Незважаючи на мізерну заробітну плату, викладачі, майстри і керівники багатьох ППНЗ творчо реалізують міжнародні та всеукраїнські проєкти, беруть участь в експериментальній роботі. Так, у 2014 р. завершуються дослідження на експериментальних майданчиках всеукраїнського рівня на базі: Вищого професійного училища № 20 м. Львова; Державного навчального закладу «Одеське вище професійне училище морського туристичного сервісу»; Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти Донецької області. Завершило перший етап експерименту: Вище професійне училище № 22 м. Сарни Рівненської обл. Завершили другий етап: Державний професійно-технічний навчальний заклад «Роменське вище професійне училище» Сумської обл., Черкаський обласний навчально-методичний центр професійно-технічної освіти. Продовжуються творчі пошуки у Науково-методичному центрі ПТО і підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій обл. До цього далеко не повного переліку додамо ще 72 експериментальні майданчики Інституту професійно-технічної освіти НАІПН України.

Ось ще один приклад. Не так давно на базі Дніпропетровського вищого професійного училища будівництва відкрито навчально-практичний будівельний центр КНАУФ (директор В. Яблонська). Це вже 15 центр цієї відомої у світі компанії. Нові матеріали, нові технології, інноваційні методики професійного навчання, виховання корпоративної культури – це досвід, спрямований у майбутнє.

Отже, можна переконатися, що наша профтехосвіта не дремає й не чекає «манни небесної». Треба тільки створити необхідні умови для її розвитку. Одна з них – брати приклад з інших держав: здійснювати пільгове оподаткування працевластів, які вкладають кошти в її розвиток, а також припинити практику незаконного затримання державними казначействами проплат із спецрахунків ППНЗ. До речі, стало поганою традицією не лише їх затримання, а й неоплати впродовж не одного року. Зазначимо, що затримка цих проплат, у результаті чого ППНЗ не можуть використати зароблені ними позабюджетні кошти, більше шкодить, ніж відсутність державних коштів...

Ці та багато інших конкретних фактів свідчать, що всупереч серйозним перепонам, професійно-технічна освіта виконує надзвичайно важливе суспільне завдання – готує робітничі кадри високої кваліфікації. І роблять це високі професіонали, які люблять свою справу, люблять молодь, у якій бачать майбутнє держави й переконані, що посіяні ними зерна дадуть добрий врожай.